

รายงานการวิจัย ๔๐ ปี สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

คำนำ

สิ่งสำคัญที่สุดของมนุษยชาติ คือ การอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล ระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม

วิกฤตการณ์ของโลกในปัจจุบัน คือ วิกฤตการณ์แห่งการอยู่ร่วมกัน เพราะไม่ได้เอาการอยู่ร่วมกันเป็นตัวตั้ง แต่เอาเงินหรือกำไรสูงสุดเป็นตัวตั้ง

โครงการ **บัณฑิตอาสาสมัคร** ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เกิดขึ้นเมื่อ ๔๒ ปีมาแล้ว ริเริ่มโดยอาจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ผู้นำทางปัญญาและทางศีลธรรมด้วยการเล็งเห็นการณ์ไกล ว่าบัณฑิตจะมีแต่ความรู้ทางวิชาอย่างเดียวหาพอไม่ ควรจะต้องมีประสบการณ์สัมผัสความจริงของชีวิตของเพื่อนมนุษย์ในชนบทเพื่อการเกิดขึ้นของปัญญาและหัวใจของความเป็นมนุษย์ เพื่อการอยู่ร่วมกัน

ใน ๔๐ ปีที่ผ่านมา ท่ามกลางกระแสอันเชี่ยวกรากของการพัฒนาด้วยอารยธรรมวัตถุนิยมบริโภคนิยมเงินนิยม โครงการบัณฑิตอาสาสมัคร ซึ่งกลายมาเป็นสำนักบัณฑิตอาสาสมัครในปัจจุบัน ได้ส่งคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่ ออกไปทำงานในชนบทประมาณ ๑,๐๐๐ คน บัณฑิตอาสาเหล่านี้หลายคนได้มีบทบาทในการเป็นผู้นำ ความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา เป็นแสงสว่างให้ผู้คนมากมายมองเห็นทาง เช่น คุณเดช พุ่มคชา อดีตบัณฑิตอาสา ที่พรำบอกว่า “คนไทยครับคำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน” คุณเดือนใจ ดีเทศน์ ไปใช้ชีวิตกับชาวเขบนภูเขาคีเขียงราย ได้นำเอาประสบการณ์และปัญญามาเผยแพร่และผลักดันการพัฒนาในฐานะวุฒิสมาชิกบ้าง และในฐานะสตรีนักพัฒนาคนสำคัญ คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ อดีตบัณฑิตอาสาสมัคร อีกคนหนึ่งได้นำประสบการณ์และปัญญาไปใช้ในฐานะต่างๆ เช่น ส.ส. รัฐมนตรี ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ประธานคณะกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนแห่งชาติ ฯลฯ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า กระแสการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในปัจจุบัน งานบัณฑิตอาสาสมัครมีส่วนช่วยกระตุ้นไม่น้อย

รศ.สุรัสวดี หุ่นพยนต์ ผู้อำนวยการสำนักบัณฑิตอาสาสมัครคนปัจจุบันได้ริเริ่มให้ทำรายงานการวิจัย ๔๐ ปี สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร เพื่อรวบรวมประวัติความเป็นมา กิจกรรม วิวัฒนาการ และผลกระทบของงานบัณฑิตอาสาสมัคร บันทึกไว้เป็นแหล่งเรียนรู้ของพหุชน

ในเวลา ๔๐ ปีผ่านไป อารยธรรมวัตถุนิยมบริโภคนิยมได้พาโลกไปสู่วิกฤตการณ์มากขึ้น ในทุกๆ มิติ ทั้งในตัวมนุษย์เอง สังคม และสิ่งแวดล้อม สภาวะโลกร้อนซึ่งกำลังก่อให้เกิดหายนภัยรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ เช่น ลมพายุรุนแรง น้ำท่วมฉับพลัน ความแห้งแล้งและไฟป่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด จนคุกคามความอยู่รอดของมนุษยชาติ ก็เกิดจากอารยธรรมบริโภคนิยมที่เกินเลยที่ถูกขับเคลื่อนด้วยการมุ่งกำไรสูงสุดท่ามกลางวิกฤตอารยธรรม เช่นนี้ ผู้คนมากขึ้นเรื่อยๆ ตระหนักแล้วว่าต้องเปลี่ยนวิถีคิดและวิถีการพัฒนา จาก

มุ่งทำไรสูงสุดไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล สปีริตแห่งการเป็นอาสาสมัครเป็นพลังขับเคลื่อนอารยธรรมใหม่แห่งการอยู่ร่วมกัน

งานของสำนักบัณฑิตอาสาสมัครเป็นงานที่มองล่วงหน้ามาทศดักอนาคต แห่งจุดเปลี่ยนทางอารยธรรม

คำถามคือเมื่อมีประสบการณ์มา ๔๒ ปี แล้วนี้อาคตต่อแต่นี้ไปจะเปลี่ยนแปลงทิศทางการทำงานอย่างไรหรือไม่ ผมคิดว่าทิศทางอนาคตของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร คือ เอาประสบการณ์มาทำนโยบาย โดยตั้งคำถามว่า “ทำอย่างไร สิ่งที่เรารู้ว่าดีจะเกิดขึ้นกับคนทั้งประเทศ” คน ๕-๖ คน ที่มีประสบการณ์ มีปัญญา มีพลังจิตสำนึกอย่างแรงกล้า สามารถเปลี่ยนแปลงประเทศได้ด้วยการทำงานเชิงนโยบาย

ผมขอเสนอแนะวิธีทำงาน ๒-๓ อย่างดังต่อไปนี้

๑. เชิญศิษย์เก่าบัณฑิตอาสา ที่ทำงานดีๆ ประมาณ ๒๐ คน มาประชุมกันเดือนละ ๑ ครั้ง อาจเรียกว่า “เวทีศิษย์เก่าบัณฑิตอาสา” เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จะเกิดความคิดดีๆ ขึ้นเป็นอันมาก ที่ไปสู่ นโยบาย และการปฏิบัติ

๒. นโยบายที่สำคัญที่ควรที่จะเกิดขึ้น คือ นิสิตนักศึกษาไปทำงานในชุมชนระดับหมู่บ้าน หมู่บ้านทั้งหมดมีประมาณ ๘๐,๐๐๐ หมู่บ้าน นิสิตนักศึกษามีหลายแสนคน ถ้านักศึกษาประมาณ ๕ คน ไปทำงานในหมู่บ้าน (นโยบาย ๕ ต่อ ๑) ทุกหมู่บ้าน และมีวิธีทำงานที่ถูกต้อง ประเทศไทยจะเปลี่ยนภายใน ๖ เดือน กล่าวคือ

(๑) นักศึกษาไปอยู่กับชาวบ้านในหมู่บ้าน จะทำให้เข้าใจชีวิตและสังคมของคนข้างล่าง เกิดความรักและเคารพศักดิ์ศรีในความเป็นคนของชาวบ้าน การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะของคนเล็กคนน้อย คนยากคนจนคือศีลธรรมพื้นฐานของสังคม ซึ่งจะนำไปสู่สิ่งดีงามต่างๆ เช่น ประชาธิปไตย การเคารพสิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรม ศีลธรรมสร้างได้ยากด้วยการสอน แต่ถ้านักศึกษาไปอยู่กับชาวบ้านจะเกิดศีลธรรมจริยธรรมขึ้นมาโดยอัตโนมัติ จึงเป็นสิ่งที่มหาวิทยาลัยทั้งหมดควรทำ

(๒) นักศึกษาสามารถไปร่วมทำแผนชุมชนและขับเคลื่อนการพัฒนาตามแผนนักศึกษาจะได้เรียนรู้กระบวนการชุมชนจากการปฏิบัติ และนักศึกษาจะเป็นตัวเชื่อมกับอาจารย์และผู้เชี่ยวชาญต่างๆ ในมหาวิทยาลัย เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชน เมื่อชุมชนเข้าถึงเทคโนโลยีที่เหมาะสมจะหายจน และเกิดการพัฒนาย่างบูรณาการเกิดสังคมสันติสุข สังคมสันติสุขสามารถเกิดได้เต็มแผ่นดิน

(๓) ในแต่ละหมู่บ้านมีประชากรประมาณ ๕๐๐-๑,๐๐๐ คน นักศึกษา ๕ คน สามารถคุยกับชาวบ้านทีละคนๆ ได้ครบทุกคน เพื่อให้รู้ว่าแต่ละคนมีความรู้ความชำนาญด้านใดบ้าง เช่น บางคนทำกับข้าวเก่ง บางคนทำขนมเก่ง บางคนแต่งกลอนเก่ง บางคนไถ่กล่กลี้ยความขัดแย้งเก่ง ฯลฯ โดยถือว่าทุกคนเป็นคนเก่งในทางที่ต่างกัน และมีความรู้บางอย่างอยู่ในตัว ความรู้เหล่านี้มีคุณค่าและมีประโยชน์

ถ้าทุกมหาวิทยาลัยทำอย่างนี้ เราจะมีข้อมูลคนไทยทุกคนในทุกหมู่บ้าน อาจเรียกว่าเป็นแผนที่มนุษย์ (Human mapping) จะเป็นฐานข้อมูลที่ยิ่งใหญ่และมีประโยชน์มาก กล่าวคือ การที่นักศึกษาที่

เป็นคนรุ่นใหม่ไปนั่งคุยกับชาวบ้านและเห็นคุณค่าความรู้ที่มีอยู่ในตัวชาวบ้าน จะทำให้ประชาชน
ทั้งหมดมีเกียรติมีศักดิ์ศรี

ถ้าเราเคารพเฉพาะความรู้ในตำราคนส่วนน้อยเท่านั้นที่มีเกียรติ คนส่วนใหญ่ไม่มีเกียรติ

แต่ถ้าเคารพความรู้ในตัวคน คนทั้งหมดจะมีเกียรติ

ประเทศที่คนส่วนใหญ่ไม่มีเกียรติ ประเทศจะมั่นคงได้อย่างไร

การทำให้คนทั้งหมดมีเกียรติ จึงมีความหมายใหญ่ และทำได้โดยให้นักศึกษาไปเรียนรู้จากชาวบ้าน

ข้อมูลว่าใครเก่งเรื่องอะไรบ้างเมื่อเผยแพร่ออกไปจะมีประโยชน์มาก นอกไปจากปลดปล่อย
ชาวบ้านไปสู่การมีเกียรติ และศักดิ์ศรีดังกล่าวแล้ว ยังมีประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นอนันต์ และมีแหล่งเรียนรู้
เต็มแผ่นดิน อยากรู้ว่าใครเก่งอะไรอยู่ที่ไหนก็กดคอมพิวเตอร์ดู การศึกษาของเราจะต้องปฏิรูปจากการท่อง
หนังสือไปสู่การเรียนรู้จากการปฏิบัติ เรามีผู้ปฏิบัติอยู่เต็มแผ่นดิน ผู้ปฏิบัติเหล่านี้จะเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อ
ปัญญาปฏิบัติ ข้อมูลว่าประชาชนแต่ละคนเก่งหรือถนัดเรื่องใดบ้าง ยังมีประโยชน์อื่นๆ อีก ซึ่งจะไม่กล่าวใน
ที่นี่

ที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าประสบการณ์ของโครงการบัณฑิตอาสาสมัครสามารถผลักดันไปเป็น
นโยบายที่สำคัญได้ แต่ที่กล่าวมามหาวิทยาลัยอาจไม่เข้าใจและทำไม่เป็น สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร อาจ
อาสาสมัครทำโครงการนำร่องให้ดู เมื่อมีรูปธรรมของการปฏิบัติ คนทั้งหลายก็จะเข้าใจและเห็นคุณค่า และ
นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหญ่เพื่อประโยชน์ต่อประเทศและคนไทยทั้งมวล ประสบการณ์ของสำนักบัณฑิต
อาสาสมัคร จึงมีค่ายิ่งนัก ด้วยประการฉะนี้

.....

ประเวศ วะสี